

Ezequiel Gort Juanpere

Gallicant fou un nucli de població format a la segona meitat del segle XII arran de la colonització cristiana de les Muntanyes de Prades, després de la conquesta de Siurana. Va ser un de tants llocs que es crearen arreu, sovint aprofitant indrets que havien habitat anteriorment els andalusins.

Trobem Gallicant esmentat molt aviat a la documentació, el 1158, quan se'l cita en la carta de població que el comte de Barcelona, Ramon Berenguer IV, va atorgar el 25 de juny de 1158 a la vila de l'Albiol, i hi surt en mencionar les confrontacions del seu terme. Diu la carta: «i a tramuntana, fins al mig del bosc que hi ha entre els conreus de Mont-ral i de l'Albiol, i així baixa pel puig de Gallicant, al dret fins al riu d'Alcover».

Tret d'aquesta referència al puig, per ara, no es coneix cap notícia relativa a Gallicant fins al 1194, quan la reina Sança, que era senyora de les Muntanyes de Prades, hi va comprar un mas i unes terres que eren propietat de Ramon Seger. A més, li comprà un honor a la Pineda i una vinya davant de Siurana. I pagà per tot, 700 sous, moneda de Barcelona.

La reina ho va posseir fins al 1198 quan, per remei de la seva ànima, ho va donar, a perpetuïtat i de manera franca i lliure, al monestir de Poblet, a favor de la seva sagristia, incloses les dècimes i les primícies. Ara bé, la donació es va fer amb algunes condicions, possiblement perquè durant aquest temps la reina hi devia establir Ramon de Mercadal i els seus successors, per la qual cosa ara amb la donació, Ramon de Mercadal ho passaria a tenir per la sagristia de Poblet, al que li havia de lliurar anualment, per la festa de Sant Miquel, un cafís de blat i deu somades de verema.

El fet que la reina ho donés amb l'establiment a favor de Ramon de Mercadal, potser portaria a algunes dificultats en els primers moments, perquè l'abat de Poblet va tardar dos anys —fins al 24 de maig de 1200— a confirmar l'establiment a favor seu de tot el que havia rebut de la reina i amb les condicions que havia assenyalat. Ho va confirmar, deia l'abat, «al nostre amic Ramon de Mercadal».

Una conseqüència, si es vol anecdòtica, d'aquesta confirmació, és que a partir de llavors i si més no a principis del segle XIII, les hòsties de Poblet es devien fabricar amb la farina procedent de Gallicant, o almenys l'abat demanava que aquest blat fos apte per fer-ne.

El 1324 es va crear el comtat de Prades. I Gallicant, com tots els llocs de les Muntanyes, va passar a formar-ne part. El 1342 en prendre possessió el segon comte, l'infant Pere, va recórrer personalment els pobles del comtat i allí on s'aturà, els vassalls hi anaven a prestar-li l'homenatge i el jurament de fidelitat. El 20 d'abril de 1342, els síndics d'Arbolí, així com d'alguns altres llocs de la rodalia (Capafonts, Mont-ral, la Febró, Farena i Samuntà) l'anaren a trobar a la Mussara, i la cerimònia es féu a l'església de Sant Salvador.

Després, el nou comte va voler precisar quins eren els seus dominis i els drets que hi tenia, no només al comtat sinó també a tot l'antic territori andalusí de Siurana. Així, es va fer una enquesta detallant-ne tots els llocs. A l'enquesta no figura Gallicant, que el devia considerar part del terme d'Arbolí, ni hi consta els drets que hi tenia Poblet, per tant, calia entendre que el comte hi reunia tots els drets. Devia ser per això que l'abat no tardaria a suplicar al comte que aprovés i confirmés la donació que havia fet la reina Sança al monestir, cosa que l'infant Pere va ratificar el 7 d'octubre de 1342.

Pel que fa a la població dels primers temps, només hi ha notícia de Siurana mercès els estudis de Ramon Amigó. En la dècada de 1220 hi hauria més d'un centenar de famílies, moltes arribades de poc. Atès el lloc, cal pensar que la majoria viurien escampades pel seu ampli terme i pels nuclis de població que s'hi anirien formant, Gallicant inclòs, perquè almenys cap a finals del segle XII se l'esmenta com a part del terme de Siurana. Pel que fa a la procedència de tota aquesta gent, haurien vingut des de la Catalunya Vella i molts des d'Occitània. En el nostre cas, és particularment interessant aquesta segona procedència. La immigració occitana s'inicià a la segona meitat del segle XII i, entre

els occitans, arribaren molts càtars, fins i tot, segons diu Jordi Ventura —el nostre millor estudiós del catarisme— van acudir «ben abans de les persecucions, a repoblar les terres del sud de Catalunya», i que «constitueixen un cas extraordinari les poblacions de Prades, Siurana, Arbolí, Cornudella i la muntanya de Gallicant. Sobretot Siurana, on ja coneixem una desena de casos d'heretgia, nombre important si pensem en la densitat demogràfica del temps».

D'aquí que cap a 1215 l'arquebisbe de Tarragona es determinés a combatre l'heretgia a tota la diòcesi i va manar als monjos de la cartoixa d'Escaladei de sortir a predicar. L'ordre és sorprenent en la mesura que el cartoixà és un orde contemplatiu, dedicat exclusivament a la vida interior i sense contactes, ni menys predicació o ensenyament, externs.

La predicació cartoixana sembla que se centrà en les Muntanyes de Prades i que fou molt intensa. Els monjos, segons diu l'Arxiepiscopologi de Tarragona, «sercaren y visitaren todas las vilas y llocs ahont semblant gent se trobaban, y ab sermons y bon exemple de sa vida convertiren los demás que casi tots abrasaren nostra santa fe, renunciant la heretgia». Com a resultat, el 1220, l'arquebisbe els premià pel seu bon treball. Però l'heretgia revifà ben aviat i se'n coneixen molts casos al llarg del segle XIII.

Centrem-nos en Gallicant i Arbolí. Ja a finals del segle XII trobem esmentats els noms d'alguns veïns que més endavant figuren com a heretges, com Ramon de Gallicant i d'altres, com els Lorda, fins i tot potser, Ramon Seger, que hem vist venent les seves propietats a la reina Sança. En aquest cas m'ho fa pensar la seva situació familiar: tenia quatre fills amb la seva dona, Eulàlia, però no eren casats, sinó que vivien en concubinatge, una opció acceptada pels càtars.

Segons un testimoni interrogat per la Inquisició, el setembre de 1242 Ramon de Gallicant, heretge, va rebre a casa seva dos perfectes (dits a l'època «bons cristians» i «bons homes»). L'obligada discreció dels creients —perquè la seva fe era perseguida— feia que no es poguessin trobar en llocs públics amb els perfectes, sinó que aquests els visitaven més o menys periòdicament a les seves cases i era habitual, en aquests casos, que d'altres creients de la zona acudissin a trobar-los a la casa que visitaven.

També van anar a la casa de Ramona de Gallicant, que era malalta i de la qual malaltia va morir. Li van donar el consolament, que era el sagrament impartit pels càtars, en aquest cas com a extremunció. S'aplicava per la imposició de les mans i es considerava que era l'únic camí per a la salvació de l'ànima.

L'elevat nombre de càtars a la zona el ve a confirmar, cap a 1260, els molts creients que foren condemnats per la Inquisició entre les viles i llocs d'Arbolí, Cornudella, Gallicant, la Molina, Prades, Sant Marcell i Siurana.

Llavors, mercès l'actuació de l'inquisidor Pere de Cadireta, molts foren condemnats per heretges i cremats. Alguns eren d'Arbolí, com ara Pere i Joan Segarra, Bernat Pere, Bernat Lorda...

El pas de la inquisició per les Muntanyes devia fer emigrar molta gent. No es conserva cap cens de població de l'època que ens permeti conèixer el nombre d'habitants i per ara, la primera notícia pel que fa a Arbolí, és mercès un consell general dels veïns l'any 1333 on assistiren 40 caps de casa, sense indicar quants n'hi podien haver de Gallicant. Evidentment, no es tracta pròpiament d'una dada demogràfica perquè si bé als consells generals hi eren cridats tots els caps de casa, hi podien ser presents tots, o no. Així i tot, aquesta referència ens permet suposar que la vila aleshores tindria, més o menys, uns 200 veïns. Un nombre prou elevat i anterior a la pesta negra, que escapçà arreu, notablement, la població. En un altre consell general, aquesta vegada l'any 1400, hi assistiren 14 caps de casa —la pèrdua de població, doncs, és més que evident— mentre que quasi un centenar d'anys més tard, al fogatge de 1496, en consten 16, el que equival, més o menys, a uns 80 veïns.

A principis del segle XV es torna a tenir notícia del mas que tenia inicialment Ramon de Mercadal, que amb el temps devia passar a Bernat Severtés i finalment a Pere Arnau, de Prades. I ara, tant amb Severtés com amb Arnau, el mas surt esmentat a la documentació com a torre i també com a torre i mas.

Com en els primers temps, Pere Arnau va tenir la torre i mas sota el domini directe de Poblet i sota les mateixes condicions. Però més endavant, la torre i mas era en mans de Bernat Passavies,

d'Arbolí, que ho tenia en qualitat de curador assignat als béns de Pere Arnau de Prades, i perquè no respectà les condicions feudals, Poblet hi pledejà, i guanyà el plet, el 22 d'abril de 1407.

Dos dies més tard, el 24 d'abril, un representant del monestir anà a la torre per tal de prendre'n possessió i en arribar es trobà la porta tancada, de manera que hi entrà arrancant el pany i, sempre en presència d'un notari i de testimonis, va fer l'inventari de tot el que hi havia.

Bernat Passavies anà venent a l'encant les diverses propietats que tenia Pere Arnau, entre altres, a la Molina, un lloc al terme de Siurana que després, al segle XVI, es va conèixer com «els quatre molins».

En aquest cas va vendre tres molins (un serrador, un fariner i un draper) el 1408 a favor de na Cardona Florença, de Porrera. Escaladei, però, volia la possessió dels tres molins i, així, aquesta venda portà a un litigi entre les parts.

El 12 de juny de 1410, el comte Joan de Prades va autoritzar el monestir perquè pogués comprar els tres molins, amb totes les seves possessions, que tenia na Florença i encara, uns mesos més tard, el 19 de novembre del 1410, autoritzava el monestir a comprar la torre anomenada d'en Severtés, amb les seves possessions i deveses, a Gallicant, al terme d'Arbolí.

La presència d'Escaladei al territori la trobem documentada des de molts anys abans. El comte rei Pere III, el 8 de març de 1375, li concedí un privilegi perquè pogués bastir una fortalesa on poder-se refugiar, en cas de necessitat i on guardar les relíquies i l'argent del monestir. I fou a Siurana, per considerar-lo el lloc més segur de la rodalia. A més a més, era un indret on el monestir ja tenia bastants interessos des de feia molt temps. Hi va comprar una torre per 140 sous i es creu que era la que després es va conèixer com «la torre alta» de la qual avui només en resta el basament.

Escaladei va tenir altres possessions a les Muntanyes de Prades, com el mas de la Pineda, conegut avui com el «mas dels frares» i encara més endavant, com el 1495, que va comprar un altre mas a la Febró i la seva presència a la zona es va estendre al llarg dels següents segles.